

**Розділ V. ПРОБЛЕМИ БОРотьБИ
ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ ТА ПРАВОохоронна
ДІяльність Органів Внутрішніх Справ**

УДК 343.97:351.746

Р.А. Халілеєв

**ЧИННИКИ ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ У СФЕРІ
ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НА ГРУНТІ
ЕТНО-КОНФЕСІЙНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ В АР КРИМ**

У статті визначені чинники ускладнення оперативної обстановки у сфері протидії злочинності на ґрунті етно-конфесійних суперечностей та надані пропозиції щодо напрямків удосконалення діяльності оперативних підрозділів ОВС у цій сфері.

Ключові слова: *оперативна обстановка, чинники ускладнення оперативної обстановки, сили ОРД, зовнішні та внутрішні чинники.*

В статье определены факторы осложнения оперативной обстановки в сфере противодействия преступности на почве этно-конфессиональных противоречий. Даны предложения по усовершенствованию деятельности оперативных подразделений ОВС в этой сфере.

Ключевые слова: *оперативная обстановка, факторы осложнения оперативной обстановки, силы ОРД, внешние и внутренние факторы.*

In the article certain factors of complication of operative situation in the field of counteraction criminality on soil of ethno - confessional contradictions. Nadany of suggestion on the improvement of activity of operative subdivisions of OVS in this sphere.

Key words: *operative situation, factors of complication of operative situation, forces of HORDES, external and internal factors.*

Постановка задачі. З отримання незалежності Україною вона набула у спадщину всі проблеми міжетнічної напруженості, які знаходили відбиток у проявах етно-конфесійних суперечностей. В залежності від інтенсивності етно-конфесійних суперечностей період існування України, як самостійної держави та АР Крим, як адміністративно-територіальної одиниці можливо поділити на етапи:

- 1992-2000 рр. щорічно зафіксовано від 1 до 10 проявів етно-політичних

суперечностей в різних регіонах Криму.

- 2001-2003 рр. зафіксовано від 11 до 20 проявів;
- 2004 -2005 рр. зафіксовано більш 20 проявів;
- 2006-2007 рр. відбулося більш 30 проявів;
- 2008-2009 рр. щоденно відбувається 64 проявів [1].

Враховуючи, що науковці визначають рівні конфліктогенності виходячи з кількісного їх прояву (до 10 - низький ступень; 10-20 - середній; більш 20 високий ступень), можемо констатувати, що сьогодні іде загострення етно-конфесійних суперечностей у бік ескалації. Таким чином сьогодні можливо класифікувати, як період переходу до високого ступеня прояву конфліктогенності. Це потребує від правоохоронних органів інтенсифікації всього спектру заходів з протидії злочинності на підставі впровадження інноваційних технологій.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел показує, що загострення етно-конфесійних суперечностей в АР Крим обумовлено причинами, які мають як глобальний характер, так і національно-специфічний, обумовлений різноманіттям конкретних умов і чинників суспільної життєдіяльності [2-4].

Однак в жодній роботі не здійснено системного дослідження всього спектру чинників оперативної обстановки у сучасних умовах розвитку українського суспільства у сфері етно-конфесійних відносин. Фундаментальних монографічних досліджень з теорії оперативного-розшукової діяльності за тематикою оперативного-розшукового забезпечення протидії означеному виду злочинності за роки незалежності не було здійснено.

Метою статті є визначення чинників впливу на оперативну обстановку у сфері протидії злочинності на етно-конфесійному підґрунті та визначення шляхів удосконалення організації діяльності щодо її нормалізації.

Виклад основного матеріалу. Оперативна обстановка в АР Крим у сфері протидії злочинності на ґрунті етно-конфесійних суперечностей є складовою оперативної обстановки в Україні.

Для визначення стратегії протидії злочинності на ґрунті етно-конфесійних суперечностей слід враховувати, що безпосередньо цільовому впливу з боку правоохоронних органів, підлягають наступні елементи оперативної обстановки:

- злочинність на ґрунті етно-конфесійних суперечностей, стосовно якої переслідується мета: зниження її рівня та інтенсивності;
- умови, що полегшують своєчасне виявлення, запобігання злочинів;
- криміногенні ситуації;
- об'єкти, що здійснюють вплив на стан оперативної обстановки (інфраструктури злочинного світу; місця зі складною оперативною обстановкою; громадські місця тощо);
- правоохоронні органи - МВС, ДДУПВП, СБУ, ДПСУ, податкова міліція (сили та засоби, організаційна структура, принципи управління);
- суб'єкти, від яких можна очікувати скоєння злочинів;
- інші явища і процеси, з якими пов'язано виконання органами вну-

трішніх справ їх функціональних обов'язків;

- правові акти, що регламентують діяльність ОВС та їх структурних підрозділів [5; 6].

Загострення етно-конфесійних суперечностей на території Криму обумовлено причинами та умовами глобального та національного характеру та низкою чинників.

Всі чинники ускладнення обстановки у сфері етно-конфесійних відносин можливо поділити на зовнішні та внутрішні.

До внутрішніх чинників відносяться історично-політичний, соціально-економічний, поліетно-конфесійний, криміногенний, силовий.

Історичний чинник.

Історичні передумови етно-конфесійних суперечностей та вчинення злочинів на їх підставі лежать у площині наслідків депортації 1944р., під час якої з Криму було депортовано не тільки кримських татар, а також близько 40 тис. греків, болгар, вірмен.

Повернення депортованих народів призвело до дефіциту житла та ділянок його будівництва. Розвиток інфраструктури Криму не дозволяє задовольнити вимоги у відповідних обсягах, що були до депортації. У той же час на території Криму проживає близько 250 тис. кримських татар, це у 2,5 рази більше, ніж до депортації. У деяких районах частка кримських татар у населенні перевищує у два рази, ніж рівень у 1939р.

Таким чином, ми вважаємо історичний чинник важливим, але він не основний. Він у сполученні зі зовнішнім та політичним чинниками створює виникнення етно-конфесійних суперечностей.

Основним зовнішнім чинником є проходження близько кордонів України дуги небезпеки (ісламського екстремізму) та перетин у Криму геополітичних інтересів Росії та НАТО. За оцінками фахівців[7] "дуга нестабільності", яка тягнеться від Алжіра, проходить через Косово, Чечню і далі - Таджикистан, Китай, Сін-Дзян. При цьому саме під "дугою нестабільності" мають на увазі проблеми ісламського екстремізму. Звісно, що ця дуга (в такій спрямованості) йде вздовж кордонів України, де теж є території, на яких іслам займає головне місце. Це, безумовно, Крим, який є перехрестям геополітичних прагнень багатьох країн. Від стабільності на його території залежить стан соціально-політичної та криміногенної ситуації в Україні.

Окрім того, до зовнішнього чиннику слід віднести наявність кордонів на Заході з Польщею, Словачею, Венгрією, Румунією. Перші три вже є членами НАТО, остання сьогодні орієнтована на вступ в НАТО. Крим завжди був у сфері зовнішніх інтересів Туреччини (член НАТО). Ще одним важливим фактором впливу на ситуацію в Україні є присутність ЧФ Росії в Криму.

Однак на наш погляд одним з впливовіших чинників на етно-конфесійні суперечності є соціально-економічний чинник.

Характеризуючи економіку Криму слід відмітити, що регіон поділений

на 8 економічних мікрорайонів: Центральний економічний мікрорайон (районно формуючий центр – м. Сімферополь); Південно-західний (центр – м. Севастополь); Східний (центр – м. Керч); Південний (центр – м. Ялта); Південно-східний (центр – м. Феодосія); Північний (центр – м. Джанкой); Західний (центр – м. Євпаторія); Північно-західний (центр – м. Краснопе-рекопськ).

Регіони відрізняються великою різноманітністю економічної структури. Розвинута енергетична та паливна промисловість. Добувається природний газ (шельф Азовського і Чорного морів); протяжність газопроводу складає більше 800 км, у т.ч. гілка Джанкой – Керч довжиною 255км. Є запаси вугілля й нафти, проте з економічних та особливо екологічних причин, їх виробничої розробки не ведеться. Головні виробники енергії – теплові електростанції. Вони розташовані у Сімферополі, Севастополі, Керчі та Саках. Загальна протяжність ліній електропередач – більше 2,5 тис. км [8].

Як вбачається, різна економічна розвинутість економічних районів Криму призвела до розшарування не тільки за етно-конфесійною, але й за соціально-економічною ознакою. Таке розшарування є підґрунтям самозахоплень землі та об'єктів господарювання. Соціально-економічний чинник пов'язаний з політичним чинником. З одного боку, в Криму відбувається в значній мірі аналогічна політичній боротьба за розподіл національного багатства, з другого – райони півострова традиційно більш бідніші (північні, степові, на відміну від районів південного берега Криму), природними ресурсами або не мають розвинутої економіки, але отримували певну централізовану підтримку, тепер, позбувшись її, намагаються якось вижити із положення шляхом апеляції до категорій національного виживання.

Поліетноконфесійний чинник

Одним з важливіших чинників що впливають на етнополітичну обстановку в Криму є поліетноконфесійний характер населення (130 етнічних спільнот та 48 релігійних конфесій). У складі населення домінують росіяни по національності, що відповідно до всеукраїнського перепису населення, проведеного в грудні 2001 року, складають 58,5% від загальної чисельності населення. Етнічні українці складають 24,4%. В даний час у результаті масового повернення на півострів кримських татар їхня частка в складі населення автономії досягла 12%. Найбільшими релігійними конфесіями є православ'я (491 громада або 43%) та мусульманство (301 громада у складі Духовного управління мусульман Криму і 31 автономних).

В Криму крім традиційного ісламу, який підтримують більшість кримськотатарського народу, відмічені ісламські течії:

1. Угрупування "Такфір Джамаат", вони вважають усіх, хто не говорить як вони "кяфірами" (невірними). Такфіри – одна із течій ваххабізму

(салафізма) в її крайній формі. Частина представників ідеології "Такфір" розповсюдженої на території АР Крим, є приверженцями релігійної політичної партії "Хізб-ут-Тахрір".

Ідеологія радикальної течії "Такфір" дозволяє оголосити будь-яку особу, яка не розділяє їх погляди, "невірним" ("кяфіром") і знищити його.

2. Ваххабізм. У світі є помірні та радикальні ваххабісти, в Криму присутні дві течії. Вони представлені студентами з арабських країн, які навчаються у м. Сімферополь та інших регіонах України і орієнтують мусульман Криму на арабський фундаментальний жорсткий іслам - "ваххабізм", так званий ісламський екстремізм.

3. Рух "Брати-мусульмани" (Іхван-уль-Муслімін). Цей рух має велику підтримку в Україні і певну силу в Криму. Він представлено у більшій мірі мусульманами - вихідцями з арабських країн, які навчаються в Криму або прийняли громадянство України.

4. Релігійно-політична партія "Хізб-ут-Тахрір". Головною метою партії є будова Всесвітнього Халіфату. На даний час "Хізб-ут-Тахрір" поділяє весь світ на ті країни, в яких можлива будова Халіфату і ті країни, де це неможливо. Україна відноситься к другій категорії країн.

"Хізб-ут-Тахрір" проголошує себе "політичною партією, ідеологією якої є іслам". Мета партії - сприяти поверненню мусульман до ісламського способу життя і розповсюдження ісламської віри у світі шляхом джихаду. При цьому декларується, що реалізація цієї мети можлива лише шляхом відтворення єдиної (об'єднуючого весь ісламський світ) теократичної держави - Халіфату.

5. Хабашиги. Дану групу об'єднує Муфтія України Ахмед Тамім.

6. Мусульманський рух, організований турецькими викладачами "Нурджулар". Рух заснований Фетхуллахом Гюленом.

7. Організація "Ат-такфір-валь-хиджра" виникла в Єгипті в 1971 році та визнана терористичною в США та Євросоюзі, вважається причетною до вчинення резонансного вбивства Єгипетського президента Анвара Садата в 1981 році [9].

Духовне Управління мусульман Криму, Меджліс бачать загрозу в розповсюдженні радикального ісламу у втраті впливу на молодь, виникають конфлікти у кримськотатарських родинах, що створює реальну небезпеку розколу кримськотатарського народу. Керівництво Меджлісу та Муфтіяту докладає зусиль щодо врегулювання конфлікту в релігійному середовищі та об'єднанню кримських татар навколо Духовного Управління Мусульман Криму, яке тісно співпрацює з Меджлісом.

Означене призвело до низки внутрішньо-конфесійних суперечок та може стати підґрунтям етно-конфесійного конфлікту. Аналіз ситуації показує на щорічне зростання відкритих форм прояву етно-конфесійних суперечностей та вчинення на їх підґрунті злочинів.

Також слід звернути увагу на злочини, які здійснюються на території України. Переважна більшість надругательств над могилами здійснюються

шляхом демонтажу і вилучення елементів пам'яток (огорож, плит і інших елементів) з метою їх подальшого продажу, тобто в корисливих цілях. У теж час мають місце факти наруги над могилами, що супроводжуються особливою зухвалістю і цинізмом, які викликають широкий суспільний резонанс.

Це наступні факти:

- наруга над могилами на мусульманському кладовищі в з.Яскраве Сакського району, здійснене в ніч на 31.12.2005г., – розбито і пошкоджено 7 могил.

- наруга над могилами на мусульманському кладовищі в з.Софіївка Сімферопольського району, здійснене в ніч на 15.04.2007 роки, пошкоджено 35 могил.

- наруга над могилами на християнському і мусульманському кладовищах з. Марфовка в січні 2008 року, поганить 12 могил, з яких 8 мусульманських і 4 християнських

Силовий чинник.

Наступним чинником, що може впливати на ситуацію є силовий чинник. В законі України "Про основу національної безпеки України" до внутрішніх загроз відноситься можливість виникнення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин та релігійних громад, а також загроза проявів сепаратизму в окремих регіонах України. Згідно Закону України "Про основу національної безпеки України" проблеми виявлення та ліквідації означеної загрози відноситься до компетенції сектору безпеки, а оперативні підрозділи ОВС є його складовою. До недавнього часу не було спеціалізації у оперативних підрозділів щодо протидії злочинності на тлі етно-конфесійних суперечностей. В останні роки в ГУМВС України в АР Крим створено підрозділ координації діяльності органів внутрішніх справ у сфері міжнаціональних відносин [10].

Основні функції цього підрозділу є координація діяльності органів внутрішніх справ щодо:

- попередження та вирішення конфліктних ситуацій (перекриття транспортних магістралей, самовільних захоплень земельних ділянок, будівель, житлових будинків, блокування роботи державних підприємств та установ і т.п.) на національному та конфесійному ґрунті;

- забезпеченню ОПП при проведенні масових заходів та вирішенні міжнаціональних та міжконфесійних конфліктів;

- документування протиправних дій організаторів та активних учасників, групових порушень громадського порядку, що виникають на міжнаціональному та міжконфесійному ґрунті;

- виявлення та розкриття резонансних злочинів, що скоєні на міжнаціональному та міжконфесійному ґрунті;

- виявлення та розкриття злочинів з бюджетними засобами, виділеними на облаштування та соціально-культурний розвиток депортованих гро-

мадян.

Окрім цього, означені підрозділи самостійно здійснюють систему розвідувально-пошукових та оперативно-розшукових заходів у межах оперативно-розшукових справ.

Однак аналіз понад 800 етно-конфесійних суперечностей вказує на недоліки в організації ОРД з отримання оперативної інформації щодо намірів організації протиправних дій на тлі етно-конфесійних суперечностей.

Не здійснюється комплексний моніторинг обстановки на основі оперативно-розшукової діагностики. Фактично не розроблені питання загальної координації оперативних підрозділів в цілому у сфері протидії злочинності та на підґрунті етно-конфесійних суперечень, зокрема.

Висновки. Аналіз ситуації показує, що основними напрямками діяльності органів внутрішніх справ з попередження насильницьких злочинів і інших правопорушень, що виникають на ґрунті міжособових конфліктів етно-конфесійного характеру є:

- оперативно-розшукові заходи профілактичного впливу на криміногенні життєві ситуації і обставини, що сприяють вчиненню злочинів;
- системний вплив на особу | особистість | можливого правопорушника, враховуючи його антисоціальну спрямованість в цілому | загалом | і окремі етично-психологічні властивості;
- виявлення оперативно-розшуковими заходами осіб та верстви населення, які своєю поведінкою сприяють виникненню етно-конфесійних суперечностей та формуванню на їх підставі конфліктів;
- створення банків даних осіб, які за своєю поведінкою можуть провокувати міжетнічні суперечності та приймали участь в актах масової громадської непокори.

Ми вважаємо, що для підвищення ефективності діяльності оперативних підрозділів щодо протидії злочинності на ґрунті етно-конфесійних суперечностей необхідно розробити:

- загальнодержавну концепцію моніторингу, аналізу оперативної обстановки та реагування на її погіршення у сфері етно-конфесійних та міжнаціональних відносин;
- організаційно-тактичну модель оперативної діагностики виникнення етнічно-конфесійних суперечностей та прийняття заходів щодо локалізації та нейтралізації негативних наслідків;
- систему сигнального інформування відповідних оперативних підрозділів про загострення етноконфесійної ситуації та діяльність етнічних ОЗУ;
- концепцію організаційно-психологічного забезпечення діяльності оперативних підрозділів в умовах етно-конфесійних суперечностей.

Означене не можливе без створення теоретичної психомоделі оперативного працівника та відповідної системи професійної підготовки.

Використана література:

1. Стан етно і суспільно-політичної ситуації в Криму: Аналітична довідка ГУ МВС України в АР Крим. – Сімферополь: ГУ МВСУ в АР Крим, 2010. – 19 с.
2. Ішин А.В., Беднарський І.Г., Швець О.Б. До питання щодо проявів етнополітичних суперечностей в Криму на сучасному етапі / За ред. О.Г. Шевчука. – Сімферополь: СФ НІСД, 2005. – 60 с. – (Серія додатків до наукового журналу "Кримський Архів").
3. Мальгин А. Крымский узел: очерки политической истории Крымского полуострова / Андрей Мальгин. – Симферополь: "Новый Крым", 2000. – 162 с.
4. Саакян М.Б. Теоретичні, правові та організаційно-тактичні основи оперативно-розшукових операцій органів внутрішніх справ: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук: 21.07.04 – оперативно – розшукова діяльність / М.Б. Саакян. – К. КНУВС, 2009. – 36 с
5. Старостин Опыт исследования криминологической классификации регионов Российской Федерации / С.А. Старостин // Проблемы криминологической безопасности: Сб. научн. Трудов ВНИИ МВД РФ. 2005. - № 2. - С. 10-15.
6. Аналіз стану реєстрації та розкриття майнових злочинів, вчинених на території АР Крим протягом 2004 -2008 рр. – Сімферополь: ГУ УМВСУ в АР КРИМ, 2009. – 15 с.
7. Стратегічна панорама, 1998, №1-2. Вісник Ради національної безпеки та оборони України.
8. География Крыма. Учебное пособие. – Симферополь, 1997. – 286 с.
9. Стан криміногенної в Криму: Аналітична довідка ГУ МВС України в АР Крим. – Сімферополь: ГУ МВСУ в АР Крим, 2010. – 19 с.
10. Положення про відділ координації діяльності органів внутрішніх справ у сфері міжнаціональних відносин ГУМВС України в Автономній Республіці Крим.

УДК 343.12:343.123(477)

В.С. Рудей

**НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА КОРЕСПОНДЕНЦІЮ
ТА ЇЇ ОГЛЯД У ДОСУДОВИХ СТАДІЯХ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

У статті досліджується кримінально-процесуальна регламентація накладення арешту на кореспонденцію і її огляд. На підставі аналізу ст.ст. 187 і 187-1 КПК України, проекту КПК України, зарубіжного законодавства формулюються пропозиції, направлені на удосконалення чинного кримінально-процесуального законодавства.

Ключові слова: *арешт, кореспонденція, огляд.*

В статье исследуется уголовно-процессуальная регламентация наложения ареста на корреспонденцию и ее осмотр. На основании анализа ст.ст. 187 и 187-1 УПК Украины, проекта УПК Украины, зарубежного законодательства формулируются предложения, направленные на усовершенствование действующего уголовно-процессуального законодательства.